

Приказ

УДК: 316.74:711.432(497.115)(049.32)

316.334.56(497.115)(049.32)

94(497.115)(049.32)

DOI: 10.5937/zrffp56-64426

# ИСТОРИЈСКИ МЕТОД У СОЦИОЛОГИЈИ ГРАДА: РЕКОНСТРУКЦИЈА И РАЗУМЕВАЊЕ УРБАНИХ ПРОЦЕСА

(ИВАН БАШЧАРЕВИЋ, *СТУДИЈЕ О СОЦИОЛОГИЈИ ГРАДА*,  
КОСОВСКА МИТРОВИЦА: ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ,  
2023, 170 СТР.)

Немања Д. РАДОВАНОВИЋ

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици  
Филозофски факултет  
Катедра за социологију  
Косовска Митровица (Србија)

---

<sup>1</sup> nemanja.radovanovic@pr.ac.rs;  <https://orcid.org/0000-0001-6666-1811>

Примљен: 27. 1. 2026.

Прихваћен: 25. 3. 2026.

## ИСТОРИЈСКИ МЕТОД У СОЦИОЛОГИЈИ ГРАДА: РЕКОНСТРУКЦИЈА И РАЗУМЕВАЊЕ УРБАНИХ ПРОЦЕСА

Монографија *Студије о социологији града* Ивана Башчаревића представља амбициозан и методолошки промишљен покушај да се град сагледа као друштвена чињеница у историјском трајању, а не као пука позорница савремених урбаних проблема. Полазећи од тога да је град „отисак друштва у простору”, Башчаревић истраживање усмерава ка реконструкцији урбаних облика, њихових друштвених основа и структурних трансформација на простору Косова и Метохије од позног средњег века до прве половине XX века. У контексту српске социологије града, ова монографија има својеврсну корективну улогу. Наиме, последњих тридесетак година истраживачке оријентације у овој области углавном су усмерене на анализу савремених урбаних феномена нераздвојно укупчаних са транзицијом, глобализацијом, социопросторним неједнакостима и квалитетом живота. Башчаревић своју студију о граду измешта из ове аналитичке матрице, јасно стављајући нагласак на историјску генезу града, полазећи од претпоставке да се савремени урбани облици не могу разумети без увида у њихово дуготрајно структурно формирање.

Теоријски оквир ове монографије заснован је на класичном социолошком наслеђу. Аутор се у анализи ослања на Диркемово схватање друштвене морфологије, Марксово разумевање односа између економске структуре и друштвених облика, као и на Веберову интерпретативну социологију. У концептуалном простору који Башчаревић гради, град се појављује као сложена друштвена целина. Изузетно значајно место у таквој концепцији заузима Јован Цвијић, чија типологија насеља и географско-социолошка перспектива представља аналитички ослонац за разумевање урбаних облика на Косову и Метохији у посматраном периоду. Ипак, Башчаревић теоријску апаратуру не користи само као строги аналитички инструмент већ више као интерпретативни хоризонт унутар којег се историјска грађа организује и тумачи. Теоријске концепте, аутор монографије, узима као оријентире, а не као категорије које се доследно операционализују, чиме се ова монографија јасно позиционира у традицију урбане идиографије.

Методолошки, књига је јасно и доследно конципирана. Аутор се ослања на историјски метод, анализу садржаја и херменеутичко читање различитих типова извора. Историографски радови Богумила Храбака, путописи и репортажни текстови Григорија Божовића, као и мемоарска сведочанства Огиста Бопа, чине основну емпиријску подлогу истраживања. Овако разнолика грађа омогућила је аутору реконструкцију не само структурних елемената града већ и његовог свакодневног живота, друштвених односа и културних образаца.

Посебну аналитичку вредност имају поглавља посвећена привредној основи градова, у којима аутор детаљно разматра пољопривреду, рударство, занатство, трговину и банкарство као кључне чиниоце урбаног развоја. Тиме аутор омогућава увид у међузависност економских и друштвених процеса, показујући да град није самостална форма, већ резултат сложених односа између привредне структуре, политичке власти и друштвене организације. У том смислу, град се појављује као израз ширих друштвених процеса, а не као изоловани просторни ентитет. Значајан део монографије посвећен је и анализи друштвеног састава и становништва урбаних средина. Реконструкцијом демографских кретања, социјалних група и културних разлика, аутор настоји да прикаже сложену и вишеслојну структуру градског друштва. На овај начин се град не сагледава само као економска целина већ и као простор у коме се обликују специфични облици друштвености, идентитета и свакодневних пракси.

Анализа Косовске Митровице заузима посебно место, првенствено због тога што се кроз тај део монографије најјасније сагледавају специфичност и оригиналност ауторовог приступа. Наиме, кроз историјску реконструкцију настанка и развоја овог града, аутор настоји да покаже на који начин се економске, политичке, културне и демографске промене преламају у урбаном простору. У том контексту, аутор настоји и „да утврди колико Ј. Цвијићева типологија насеља са нагласком на први балкански, односно турско-источњачки – византијски тип, одговара овом градском насељу у назначеном временском периоду” (Башчаревић, 2023, стр. 13). На тај начин се Косовска Митровица појављује као динамична друштвена целина у којој се могу пратити процеси модернизације, трансформације урбане структуре и промене друштвених односа.

Следствено свему реченом, монографија *Студије о социологији града* Ивана Башчаревића представља значајан допринос српској социологији, најпре због тога што на систематичан начин афирмише историјску перспективу као пуноправан социолошки приступ. Ауторове интенције нису биле да понуди нову теоријску парадигму већ да систематично реконструише и интерпретира сложену историјску грађу, стављајући је у смислен социолошки

оквир, у чему је и успео. У том смислу, велика вредност монографије лежи у томе што пружа чврсту емпиријску и интерпретативну основу за будућа истраживања – нарочито она која ће настојати да урбани феномен сагледају кроз призму конфликта, поретка, права, културе и друштвене моћи.



Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).